

**VOORSTEL VOOR
HERZIENING
CRITERIA
MAATSCHAPPELIJK
VERANTWOORD
INKOPEN CATERING
RIJKSOVERHEID**

BIJLAGEN BIJ

Ir. Sijas P. Akkerman
Oliithe | denktank en innovaties

Inhoud

1	Lijst met geïnterviewde personen	3
2	Catering in cijfers bij de Rijksoverheid	4
3	Korte analyse van de effectiviteit van huidige milieucriteria voor catering	5
4	Analyse van het voedsel- en landbouwbeleid, vertaald naar doelen voor MVI-catering	6
5	Voorstellen voor beleid vanuit cateringsector	11
6	Beleid vertaald naar thema's en criteria	13
7	Aangrijpingspunten voor MVI-catering	18
8	Mogelijke systemen voor sturing	21
9	Uitvoerbaarheid en praktisch kader	28
10	Topkeurmerkenaanpak van Milieucentraal	29
11	OESO-richtlijnen	30
12	Risico-analyse MVO-sector: risico's en aandachtspunten	31
13	Stappenplan voor herziening criteriadocument MVI-catering	32
14	Proces herziening criteriadocument MVI-catering	33
15	Voorstel voor een Prestatieladder Eerlijke Handel	34

1. Lijst met geïnterviewde personen

De volgende personen hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit voorstel:

- Bernard Cino, ministerie van Infrastructuur en Milieu
- Myrthe de Kock, ministerie van Buitenlandse zaken en Koninkrijksrelaties
- Tessel van Westen, ministerie van Buitenlandse zaken en Koninkrijksrelaties
- Eva Oskam, ministerie van Buitenlandse zaken en Koninkrijksrelaties
- Yvonne Koorengel, ministerie van Economische Zaken
- Letteke Boot, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Helene Klerken, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Anniek Mauser, Unilever
- Jan Kees Vis, Unilever
- Floor Uitenhoven, Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie
- Robert Heijink, Rijkswaterstaat
- Paula Huisman, Rijkswaterstaat
- Hans Blonk, Blonk Milieuadvies
- Anne Hollander, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
- Michiel Zipp, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
- Koen Boone, The Sustainability Consortium
- Herman Dokters van Leeuwen, Stichting Milieukeur
- Stefanie de Kool, Stichting Milieukeur
- Vera Dalm, Milieucentraal
- Liesbeth Dirven, Veneca
- Hans van Veen, Van Appél catering
- Joke van Buuren, Sodexo
- Ineke Sniijders-van der Boor, Albron

2. Catering in cijfers bij de Rijksoverheid

De totale omvang van de cateringmarkt bij de Rijksoverheid bedraagt ongeveer € 900 miljoen. Het gaat voornamelijk om bestedingen van medewerkers in bedrijfsrestaurants. De totale contractwaarde van het Rijk is ongeveer € 60 miljoen, 7 procent van het totaal. Het financieel belang van de Rijksoverheid zelf in de totale omzet van de catering is dus gering.

Het gemiddelde bezoekerspercentage in bedrijfsrestaurants van de Rijksoverheid is met 25% laag. Het gemiddelde bestedingsbedrag is € 2,65.

De gemiddelde werkgeversbijdrage per medewerker aan het bedrijfsrestaurant is € 134,- per jaar. Voor banqueting is dat € 186,- per jaar. Als we die cijfers vergelijken met het totaal aan consumptieve uitgaven van € 85,8 miljoen, dan komt 58% ten goede aan het bedrijfsrestaurant (50 miljoen) en 12% aan banqueting (10 miljoen).

Omdat de markt sterk verdeeld is, met veel kleine aanbieders en slechts drie grote, zijn met name de grote contracten binnen het Rijk (die van Rijkswaterstaaten Dienst Justitiële Inrichtingen) van groot financieel belang voor de leveranciers. Aanbieders die voor de Rijksoverheid cateren, hebben bovendien een kennisvoorsprong op beleidsgebied. Ze hechten overigens aan verschillende contracten met de Rijksoverheid.

De verwachting is dat het aandeel van de cateraars in bedrijfsrestaurants significant is afgenomen door de toename van semi-commerciële contracten. De prijzen in de restaurants zijn hoger komen te liggen en de besteding van de medewerkers is daardoor ook hoger geworden, maar het bezoekersaantal gedaald. Bron: *Conceptcategorieplan Catering 2016*, Robert Heijink

3. Korte analyse van de effectiviteit van huidige milieucriteria voor catering

Momenteel werkt de overheid bij de inkoop van catering met een set criteria uit 2006. Die set houdt rekening met duurzaamheid, diervriendelijkheid en minimumeisen op sociaal vlak en moedigt cateraars aan meer plantaardige producten in het assortiment op te nemen. In de praktijk vullen cateraars deze eisen in door te kiezen voor producten met een keurmerk dat aangeeft dat ze voldoen aan de gestelde criteria.

Zowel overheid als bedrijfsleven (cateraars en fabrikanten) uiten kritiek op deze criteria. In het kort:

- Een aantal relevante MVI-thema's die in publiek en privaat beleid benoemd zijn komen niet aan bod in de criteria. In het document zijn geen thema's benoemd op het gebied van gezonde voeding, sociale aspecten en internationale ketens.
- Ook de duurzaamheidsthema's die wel beschreven zijn, zijn niet integraal: ze beslaan niet alle relevante duurzaamheidsthema's en subthema's. Van de thema's die wel benoemd zijn, zijn de eisen niet volledig. Zo ontbreekt bijvoorbeeld broeikasgasuitstoot.
- Sommige thema's, bijvoorbeeld bescherming van ecosystemen, worden toegepast op slechts één productgroep. Zo is de bescherming van ecosystemen alleen van toepassing op de categorie vis.
- Onduidelijk is of de eisen leiden tot echte verduurzaming. Zo wordt bijvoorbeeld geëist dat 50 procent van de verkochte producten aan de duurzaamheidscriteria moet voldoen. Wat betekent dat voor de andere 50 procent: mag die dan onduurzaam worden geproduceerd?
- De criteria zijn erg gedetailleerd en kunnen vrijwel alleen worden ingevuld door producten met specifieke keurmerken in te kopen. Innovatieve producten of initiatieven komen niet aan bod, terwijl ze een grote duurzaamheidsimpact kunnen hebben.
- Voor een aantal productgroepen bestaan geen criteria. Deze kunnen dus niet duurzaam worden ingekocht.
- De criteria zijn statisch en bieden geen stimulans voor continue verbetering, behalve door het aandeel producten te vergroten dat aan de criteria voldoet.
- Catering wordt als integrale dienst ingekocht. Het voedselassortiment is een onderdeel van deze dienst en kan op verschillende manieren worden ingezet om de catering te verduurzamen. In plaats van rigide producteisen te hanteren is het effectiever om heldere richtlijnen op te stellen aan de hand waarvan cateraars samen met opdrachtgevers de gehele cateringdienst kunnen verduurzamen.

Deze en andere tekortkomingen vragen om hervorming van het cateringinkoopbeleid. Daarin zijn diverse aspecten relevant: als contractduur, aanbestedingsproces, budgettering et cetera. In dit voorstel wordt specifiek gekeken naar het invullen van de ambities op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Inkopen, conform de doelstellingen die zowel het Rijk als decentrale overheden daarvoor hebben opgesteld.

4. Analyse van het voedsel- en landbouwbeleid, vertaald naar doelen voor MVI-catering

Beleidsdoelen

De wens van de overheid om de criteria voor MVI-catering te vernieuwen is mede ingegeven door haar veelal ambitieuze beleid om onze voedselproductie en -consumptie te verduurzamen, ons eetpatroon gezonder te maken en de sociale omstandigheden te verbeteren waaronder ons voedsel wordt geproduceerd en geconsumeerd. Het WRR-rapport *Naar een voedselbeleid* heeft daar een belangrijke bijdrage aan geleverd. Onder andere in de kabinetsreacties ¹ op dit rapport geeft de Rijksoverheid aan hoe ze het beleid vorm wil geven.

In het overzicht hieronder is een samenvatting opgenomen van de beleidsdoelen die het Kabinet noemt in reactie op het WRR-rapport, maar ook in een aantal andere actuele beleidsnotities. Het zijn doelstellingen waar ook de Tweede Kamer mee heeft ingestemd. In hoofdstuk 4 worden deze beleidsdoelen geoperationaliseerd naar thema's en doelen die bruikbaar zijn voor de aanbesteding van de catering.

Maatschappelijk verantwoord inkopen

Op het gebied van maatschappelijk verantwoord inkopen onderscheidt de overheid zeven thema's: milieuvriendelijk inkopen (voorheen duurzaam inkopen), circulair inkopen, biobased inkopen, MKB-gericht inkopen, innovatiegericht inkopen, social return en inkopen volgens internationale sociale voorwaarden (PIANOo).

Deze thema's sluiten aan op de beleidsthema's van de overheid. Alleen de thema's MKB-gericht inkopen en innovatiegericht inkopen worden in dit rapport niet verder uitgewerkt. In algemene zin geldt wel dat de overheid innovatie kan stimuleren door ambitieuze eisen te stellen aan de andere thema's. Bij het formuleren van de criteria is de toegankelijkheid voor het MKB wel in de overwegingen betrokken. Hieronder zijn de beleidsdoelen verder uitgewerkt en geclusterd naar thema's.

Verduurzamen voedselproductie en -consumptie

Klimaatverandering

In zijn zogeheten energiebrief ² formuleert minister Kamp als doelstelling om de de CO₂-uitstoot drastisch te beperken, tot bijna 0 in 2050. Voor 2030 streeft hij naar een reductie van 43 procent ten opzichte van 2005 in de emissiehandelsectoren. Voor de overige sectoren – waar voedsel onder kan vallen – geldt een reductie van 36 procent. Het rijksbrede Programma Bedrijfsvoering neemt deze doelen over en gaat uit van een klimaatneutrale Rijksbedrijfsvoering in 2030. Catering is daar logischerwijs onderdeel van. Deze doelstellingen zijn goed te vertalen naar een doelstelling voor catering.

1) Kabinetsbrief: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/10/30/kamerbrief-over-de-voedselagenda-voor-veilig-gezond-en-duurzaam-voedsel>

2) Energieagenda 2016: <file:///C:/Users/Beheerder/Downloads/Energieagenda-2016.pdf>

- Voor catering geldt een CO₂-reductiedoel van 50 procent in 5 jaar voor de contracten die vanaf 2017 worden afgesloten. Daarmee komt een klimaatneutrale bedrijfsvoering voor catering in 2030 in zicht.

Verlies van biodiversiteit en landgebruik

Het tegengaan van verlies aan biodiversiteit is voor catering niet eenvoudig te vertalen naar heldere doelstellingen met aangrijpingspunten in de praktijk. Een breed geformuleerde en ook door de overheid onderschreven doelstelling is die van No-Net-Loss: in productieketens mag geen nettoverlies van biodiversiteit optreden.

Biodiversiteitsverlies hangt samen met landgebruik. Een doelstelling op het gebied van de reductie van landgebruik kan dus verlies van biodiversiteit tegengaan. Tegelijk gebruiken meer extensieve productiesystemen, die beter zijn voor de biodiversiteit, in sommige gevallen meer land. Dat bemoeilijkt het formuleren van doelstellingen voor catering.

Een doelstelling voor het verminderen van landgebruik zou biodiversiteitswinst kunnen opleveren als die leidt tot een verschuiving in de consumptie tussen productcategorieën. Het sterkste voorbeeld hiervan is een verschuiving van rundvlees naar plantaardige eiwitten, die een reductie van landgebruik van een factor 5 tot 10 oplevert.

- Het productaanbod in bedrijfsrestaurants veroorzaakt geen verlies van biodiversiteit volgens het No-Net-Loss-principe.
- Zorg voor een vermindering van landgebruik door te zorgen voor een verschuiving tussen productcategorieën

Verzuring en vermesting

Het Nederlandse beleid om verzuring en vermesting terug te dringen richt zich op de nationale emissieplafonds, waarmee impliciet ook bepaalde depositieniveaus worden behaald. Daarnaast wordt specifiek beleid ontwikkeld voor duurzame instandhouding van Natura2000-gebieden in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS), een programma dat is opgezet om de stikstofdepositie op Natura2000-gebieden te laten afnemen. Dit beleid is in het zogeheten besluit Huisvesting onder andere vertaald in emissie-eisen per dierplaats voor landbouwhuisdieren. In de duurzaamheidsafspraken in het plan Varken van Morgen en bijvoorbeeld in de milieukeurcertificering worden daar bovenwettelijke eisen aan gesteld.

Het is niet eenvoudig om specifieke verzurings- en vermestingsdoelstellingen voor catering te formuleren. Op productniveau kunnen er nu wel extra eisen worden gesteld (Stichting Milieukeur). Ook hier geldt dat een verschuiving naar een meer plantaardig consumptiepatroon een aanzienlijke reductie van verzuring en vermesting oplevert.

- Het productaanbod in bedrijfsrestaurants draagt bij aan het verminderen van verzuring en vermesting, bijvoorbeeld door verschuiving naar een meer plantaardig consumptiepatroon.

Vervuiling door gebruik gewasbeschermingsmiddelen

Het Kabinet wil dat de waterkwaliteit uiterlijk in 2023 niet langer meer lijdt onder gewasbeschermingsmiddelen, zowel van water dat bestemd is voor drinkwater als van oppervlaktewater (Kaderrichtlijn Water). Dit betekent dat in 2023 nagenoeg geen overschrijdingen meer mogen plaatsvinden van respectievelijk de drinkwaternorm en de milieukwaliteitsnormen van oppervlaktewater. In 2018 moet het aantal overschrijdingen met 50% zijn afgenomen ten opzichte van 2013.

Voor de verschillende sectoren betekent dit:

- Glastuinbouw (de bedekte teelt): emissies gewasbescherming met (bijna) 100% teruggebracht. Vanaf 1 januari 2018 verplichte zuivering of nul emissie van bestrijdingsmiddelen.
- Open teelt: verwaaiing (drift) van de gewasbeschermingsmiddelen op het hele perceel te verminderen met 75%;
- Minimum verplichte teeltvrije zone voor alle gewassen tot minimaal 0,5 meter. Als dit twee jaar na invoering niet het geval blijkt te zijn, dan zal de verplichte teeltvrije zone tot tenminste 1-1,5 meter verbreed worden.

Deze eisen kunnen vertaald worden in de volgende beleidsdoelen voor MVI-catering:

- Alle groenten en fruit uit kassen komen vanaf 1 januari 2018 uit kassen met een zuiveringsinstallatie met een zuiveringsrendement van 95 procent.
- Groente en fruit van de volle grond (of op stellingen buiten) voldoen aan de eisen voor driftreductie en teeltvrije zones.
- De schadelijkste bestrijdingsmiddelen uitfaseren (wat ook Albert Heijn en Jumbo doen).

Circulaire economie

In *Nederland Circulair in 2050* heeft het Kabinet zijn ambities voor een circulaire economie in Nederland vastgelegd. In deze notitie worden drie strategische doelen voor biomassa en voedsel genoemd.

- Optimaal benutten van biomassa en voedsel door het sluiten van kringlopen. Alle grondstoffen en (half-)producten blijven zo lang en zo hoogwaardig mogelijk in de kringloop.
- Het reduceren van het gebruik en het vervangen van fossiele grondstoffen door duurzaam geproduceerde biomassa.
- Ontwikkelen en implementeren van nieuwe manieren van produceren en consumeren die leiden tot verbeteringen en trendbreuken in de omgang met biomassa en voedsel. Een voorbeeld hiervan is de transitie naar gebruik van alternatieve eiwitten.

Deze strategische doelen zouden voor MVI-catering vertaald kunnen worden in de volgende doelstellingen:

- Tegengaan van voedselverspilling. Elk jaar wordt er 5 procent minder voedsel weggegooid.
- Minder bewerkt voedsel (minder afval), meer vers voedsel uit het seizoen (minder opslag) en meer lokaal geproduceerd voedsel (minder transport).
- Vermindering van landgebruik door meer plantaardige eiwitten en minder dierlijke eiwitten.
- Optimaal gebruik van reststromen, bijvoorbeeld koffiedik, tomatenstengels, bietenpulp en oud brood.
- Waar mogelijk en verantwoord materiaal inzetten op basis van agrarische reststromen, bijvoorbeeld biobased koffiebekers.

Diervriendelijke voedselproductie en -consumptie

De doelen van dit Kabinet op het gebied van dierenwelzijn worden beschreven in de nota *Dierenwelzijn en Diergezondheid* uit februari 2012.³ Op het gebied van dierenwelzijn blijft het Kabinet zich inzetten om de welzijnseisen in bestaande wetgeving te verhogen of aan te vullen. Daarnaast blijft het belangrijk dat er welzijnseisen worden ontwikkeld voor diercategorieën waarvoor nu nog geen specifieke wetgeving bestaat (o.a. melkvee, konijnen, kalkoenen, circusedieren). Tegelijk geeft het Kabinet in de nota aan dat er op het gebied van dierenwelzijn de afgelopen periode al veel is bereikt. De prioriteit moet liggen bij het naleven en handhaven van het huidige wettelijke kader. Dit leidt tot het volgende – algemeen geformuleerde – beleidsdoel.

- Het verder stimuleren van het verbeteren van dierenwelzijn bij landbouwhuisdieren.

Gezond eten

De beleidsdoelen voor gezond eten zijn geformuleerd in de Voedselagenda. Samengevat komen die erop neer de gezonde keuze gemakkelijk te maken via het aanbod van voedingsmiddelen. Dat doet de overheid door aan de ene kant de productsamenstelling te verbeteren en voldoende juiste informatie op het etiket te zetten en aan de andere kant het aanbod in winkels, school- en sportkantines en bedrijfsrestaurant gezonder te maken.

Uitgangspunt daarbij is de schijf van vijf van het Voedingscentrum. Op basis van de nieuwe schijf van vijf heeft het Voedingscentrum een kantine- en bedrijfsrestaurantscan -- *Richtlijn Gezonde Kantines*⁴ – gemaakt. Die stelt eisen aan het aanbod van producten in bedrijfsrestaurants en de manier waarop de gezonde producten worden aangeboden. Op basis hiervan kunnen de volgende doelen voor MVI-catering worden geformuleerd:

- Aangeboden producten voldoen aan/vallen onder het akkoord productsamenstelling.
- De catering per locatie (bedrijfsrestaurant en koffiecorners) voldoen aan de *Richtlijn Gezonde Kantines*, niveau zilver. Dat betekent dat het bedrijfsrestaurant groente of fruit aanbiedt. De ruime meerderheid (60%) van het zichtbare aanbod is de betere keuze. Ook andere uitingen in de kantine verleiden de consument tot een betere keuze.

Social return en participatiewet

Het Kabinet heeft als beleidsdoel gesteld dat iedereen zoveel mogelijk participeert in de samenleving en perspectief heeft op werk en inkomen. Daar vloeit het doel uit voort om mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt aan regulier werk te helpen. Hierover zijn afspraken gemaakt met sociale partners en het beleidsdoel is opgenomen in de participatiewet. Voor MVI-catering is een en ander vertaald in de volgende doelstelling.

3) file:///C:/Users/Beheerder/Downloads/nota-dierenwelzijn-en-diergezondheidv2.pdf

4) <http://www.voedingscentrum.nl/Assets/Uploads/voedingscentrum/Documents/Professionals/Pers/Factsheets/Factsheet%20Richtlijnen%20Gezondere%20Kantines.pdf>

- Gedurende de looptijd van een overeenkomst spant de opdrachtnemer zich in om 5 procent van de totaal ingezette uren (in euro's) van de overeenkomst op jaarbasis in te zetten voor kandidaten met een grote(re) afstand tot de arbeidsmarkt (PIANOo).

Inkopen volgens internationale sociale voorwaarden

In de beleidsbrief *MVO loont*⁵ is de visie van het kabinet-Rutte II op internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) verwoord. Het Kabinet neemt in deze brief de doelstellingen van de SER op dit gebied over:

- Het bewust richten van de ondernemingsactiviteiten op waardecreatie in drie dimensies – people, planet, profit – en daarmee op de bijdrage aan de maatschappelijke welvaart op langere termijn.
- Een relatie met de verschillende belanghebbenden onderhouden op basis van doorzichtigheid en dialoog, waarbij antwoord wordt gegeven op gerechtvaardigde vragen uit de maatschappij.

Vooralsnog vertaalt de Rijksoverheid deze ambities in het opstellen van IMVO-convenanten voor de meeste sectoren in Nederland. In de IMVO-convenanten staat – *due diligence* – het in kaart brengen en beheersen van risico's in de productieketens centraal. Hiervoor wordt onder andere de door KMPG ontwikkelde risico-analyse voor de MVO-sSector gebruikt. Ook sluit de overheid aan bij de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. De hierboven geschetste aanpak zou kunnen worden vertaald in de volgende doelstelling voor MVI-catering:

- Cateraars hanteren de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, zoals uitgewerkt in het IMVO-convenant van de voedingsmiddelenindustrie.

Beleidsontwikkelingen en -interacties

Behalve aan de beleidsdoelen die in notities en rapporten zijn vastgelegd werken ministeries ook aan de verdere ontwikkeling en implementatie van beleid op het gebied van voedsel, gezondheid en sociale omstandigheden. Vaak zijn de actoren en bedrijven in de cateringsector daar nauw bij betrokken, al dan niet via hun brancheverenigingen.

Uit de interviews blijkt dat behalve de beleidsdoelen – waar regelmatig aan wordt gerefereerd – vooral deze interventies en interacties van de overheid de meeste (positieve of negatieve) energie bij actoren oproepen. Actoren die bijvoorbeeld actief betrokken zijn bij de discussie over het teveel aan logo's en keurmerken op voedsel, de zogeheten keurmerkendiscussie, verwachten dat de overheid de uitkomsten van die discussie ook terug laat komen in haar cateringinkoopbeleid.

5) https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwiK9NK6k-TQAhVHCBoKHb1FD94QFggg-MAE&url=https%3A%2F%2Fwww.rijksoverheid.nl%2Fbinaries%2Frijksverheid%2Fdocumenten%2Fbeleidsnota-s%2F2013%2F06%2F28%2Fbeleidsbrief-maatschappelijk-verantwoord-ondernemen-loont%2Fvisie-mvo-versie-280613-def.pdf&usg=AFQjCNHTBH_H2nZ-sZeSlcv2la3-yqieuw

5. Voorstellen voor beleid vanuit cateringsector

Veneca

Niet alleen de overheid heeft de behoefte om de criteria voor MVI-catering aan te passen. Ook de cateraars en de toeleveranciers van cateraars voelen sterk de behoefte om de criteria te vernieuwen. Beide partijen hebben dat duidelijk gemaakt in een brief aan de betrokken bewindspersonen.⁶

Veneca en Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI) hebben door middel van een workshop hun wensen voor de vernieuwing van de criteria uitgewerkt. De cateraars hebben de duidelijke wens om te werken met doelformuleringen in plaats van middelvoorschriften. Ook willen ze veel liever vanuit een samenwerkingsmodel met hun opdrachtgevers de menu's en het assortiment verduurzamen. Tot slot zijn ze van mening dat de opdrachtgever meer gebruik kan maken van de professionaliteit en de expertise van de cateraars. Ter illustratie is hieronder een hartenkreet van een cateraar opgenomen.

'In de catering hebben we nog steeds een wat aparte insteek. Als een loodgieter bij jou komt werken vraag je naar de output en de kosten en wil je niet weten welk soort soldeer hij gaat gebruiken. Een opdrachtgever vraagt bij een cateraar al in de tenderfase gedetailleerde informatie uit, bijvoorbeeld Coca cola in plaats van Pepsi, flesjes in plaats van blikjes. Je mag verwachten dat een cateraar een specialist is die zijn vak beheerst. Afspraken over output en kosten zouden logisch zijn.'

Caterateurs pleiten voor een integrale aanpak van verduurzaming. Nu wordt volgens hen alleen gekeken naar het assortiment en wordt dat assortiment uitsluitend beoordeeld op keurmerken. Volgens hen werkt alleen een integrale aanpak. Tegelijk dient goed gekeken te worden naar de verduurzamingsthema's die van belang zijn om caterateurs en opdrachtgevers daaruit te kunnen laten kiezen. Volgens hen moet voor alle thema's een ondergrens bepaald worden. Veneca vertaalt deze integrale aanpak in de volgende aanbevelingen:

- De opdrachtgever heeft een integraal duurzaamheidsbeleid waarin (een deel van de) onderstaande thema's aan de orde komen.
- De cateraar dient een milieuzorgsysteem en/of een duurzaamheidsprogramma te hanteren.
- De overheid stelt een criteriaset op gelijk een certificatieschema (zie schema samengestelde producten van de Stichting Milieukeur (SMK) en beschrijft de thema's met mogelijke doelstellingen en punten. Net als in het SMK-voorbeeld horen daar meetmethodes c.q. beoordelingsrichtlijnen bij.

6) Zie onder andere: <http://www.fnli.nl/wp-content/uploads/2016/01/FNLI-notitie-Duurzaam-Inkopen-voedseldranken-januari-2016.pdf>

- Afhankelijk van de omvang van de opdracht en/of de omvang van de bedrijfscateraar kan de opdrachtgever de onderwerpen uit het schema met het aantal benodigde punten vaststellen.
- Bij het uitvragen van de opdracht wordt in het schema aangegeven waaraan de cateraar dient te voldoen.
- Thema's zijn in de ogen van Veneca:
 - a. arbeid,
 - b. biodiversiteit,
 - c. dierenwelzijn,
 - d. gezondheid,
 - e. eerlijke handel,
 - f. emissies naar de lucht,
 - g. energie,
 - h. grondstoffen en reststromen,
 - i. transport,
 - j. water en bodem.
- Per thema wordt een bodem vastgesteld.
- De opdrachtgever stelt kritieke prestatie-indicator voor de thema's vast, zodat een opdrachtgever zich in de uitvraag herkent.
- In het schema worden eveneens gezamenlijke inspanningen tussen cateraar en opdrachtgever opgenomen.

FNLI

Voor de toeleveranciers van de cateraars, zoals Friesland Campina en Unilever, geldt de nadrukkelijke wens dat ze de eigen duurzaamheidssystemen graag erkend willen zien in de MVI-criteria. Bovendien dringen vooral internationaal opererende bedrijven aan op aansluiting bij internationale criteria, zoals die van het SAI-platform. Deze systemen en criteria gaan uit van een procesaanpak en permanente verbetering. Ze werken met uitgebreide vragenlijsten voor bijvoorbeeld boeren. Er worden geen harde eisen of doelen gesteld en over de daadwerkelijke voortgang wordt niet in milieutermen of milieuwinst gerapporteerd.

Topkeurmerken

Milieucentraal heeft onlangs samen met de Alliantie Verduurzaming Voedsel een ordening aangebracht in keurmerken en bedrijfslogo's. Het concludeert dat geen van de bedrijfsverduurzamingssystemen voldoet aan de eisen die Milieucentraal daarvoor heeft opgesteld. Milieucentraal concludeert daarnaast dat de bedrijfssystemen, als het om duurzaamheid gaat, minder ambitieus zijn dan de onafhankelijke keurmerken. Milieucentraal toetst op ambitie, strengheid en betrouwbaarheid.

6. Beleid vertaald naar thema's en criteria

Thema's

De beleidscontext rondom voedselproductie en -consumptie is zeer breed en divers. Voedsel raakt dan ook aan bijna alle maatschappelijke aspecten, van duurzaamheid, dierenwelzijn, internationale handel, een rechtvaardig inkomen voor boeren tot de opgave om Nederlanders gezonder te laten eten. Op elk beleidsveld zijn actuele notities, kamerbrieven of beleidsontwikkelingen van toepassing. Een overzicht van de belangrijkste beleidsontwikkelingen is te vinden in hoofdstuk 4.

In deze bijlage worden de beleidsthema's met hun beleidsdoelen uit hoofdstuk 4 vertaald naar thema's en subthema's en waar mogelijk criteria en indicatoren.

De thema's en graadmeters of criteria zijn getoetst bij de ambtelijke begeleidingsgroep, bij de stakeholders en bij deskundigen. Vaak zijn de thema's al vastgelegd in diverse duurzaamheidssystemen van bedrijven, in plannen van overkoepelende organisaties of documenten van (semi-)wetenschappers. Over de thema's als zodanig bestaat weinig tot geen discussie. Over de manier waarop de thema's in de praktijk voor verduurzaming kunnen zorgen en hoe dat kan worden geborgd bestaan wel verschillende visies.

De indeling in thema's die de Alliantie Verduurzaming Voedsel hanteert wordt veel genoemd en door nagenoeg alle partijen in de catering erkend. Ook PIANOo kent thema's en subthema's. Deze komen grotendeels overeen met de indeling van de Alliantie. Het RIVM heeft de thema's in zijn rapport *Tools voor maatschappelijk verantwoord inkopen* helder benoemd. Het voegt aan de inmiddels vaak benoemde thema's twee thema's toe: circulair inkopen en biobased inkopen.

Thema's voor maatschappelijk verantwoord ingekocht catering op basis van indeling RIVM

Op basis van de beschrijving van het thema milieuvriendelijk inkopen van PIANOo (2016h) onderscheidt het RIVM de volgende subthema's:

- **Klimaat & energie:** de manier waarop een tool rekening houdt met de invloed van een product of leverancier op de klimaatverandering en het energiegebruik.
- **Ecotoxiciteit & water- en bodemkwaliteit:** de manier waarop een tool rekening houdt met de invloed van een product of leverancier op de ecotoxiciteit en de water- en bodemkwaliteit. Het gaat hier dus om de waterkwaliteit, niet om waterkwantiteit. Die laatste is onderdeel van het subthema grondstofgebruik van het thema circulair inkopen.
- **Gezondheid & luchtkwaliteit:** de manier waarop een tool rekening houdt met de invloed van een product of leverancier op de gezondheid van de mens.
- **Natuur & biodiversiteit:** de manier waarop een tool rekening houdt met de invloed van een product of leverancier op de natuur en biodiversiteit. Hier is ook het grondstofgebruik in opgenomen. Het ontginnen van materialen voor producten en landgebruik kan invloed hebben op de natuur en biodiversiteit en valt ook onder dit thema.

Voor circulair inkopen kijkt het RIVM naar parameters voor grondstofgebruik van producten en het systeem waarin de grondstoffen circuleren (conform de Ellen MacArthur Foundation, 2015). Cruciaal voor een circulaire economie is het slim gebruik van grondstoffen, waarbij (hoogwaardige) kwaliteit zoveel mogelijk wordt behouden (PIANOo, 2016i). Indicatoren van de beschreven tools voor circulair inkopen zijn als volgt te groeperen:

- Primair grondstofgebruik voor circulariteit en schaarste: de manier waarop grondstofgebruik is verdisconteerd in circulariteit . Het gaat om de herkomst van de primaire grondstof en de mate van schaarste. De invloed op landgebruik en natuur is onderdeel van het vorige subthema.
- Hergebruikte grondstoffen: de manier waarop rekening wordt gehouden met de mate van hergebruikte grondstoffen . Speelt waardebehoud een rol?
- (Potentiële) herbruikbaarheid; de manier waarop rekening wordt gehouden met de herbruikbaarheid van een product/grondstof.
- Circulaire keten & nieuwe businessmodellen; de manier waarop rekening wordt gehouden met circulaire ketens en/of nieuwe businessmodellen.

Op het gebied van biobased inkopen onderscheidt het RIVM twee subthema's:

- Gebruikte hernieuwbare grondstoffen: de manier waarop rekening wordt gehouden met het hernieuwbaar grondstofgebruik . Er is op dit punt overlap met het subthema grondstofgebruik onder circulair inkopen en milieuvriendelijk inkopen. Biotisch grondstofgebruik is al onderdeel van het thema grondstofgebruik. Het gaat hier expliciet over hernieuwbare grondstoffen ter vervanging van fossiele brandstoffen, die doelgericht worden ingezet om de biobased economie te ondersteunen. Hernieuwbare energie is ondergebracht bij het subthema klimaat en energie onder milieuvriendelijk inkopen.
- (Potentiële) hernieuwbaarheid: de manier waarop rekening wordt gehouden met de hernieuwbaarheid van een product of grondstof (na gebruik).

Alliantie verduurzaming voedsel

De Alliantie Verduurzaming Voedsel heeft samen met de Rijksoverheid de Agenda Verduurzaming Voedsel opgesteld. In deze agenda worden negen thema's benoemd en in algemene termen beschreven. Op deze thema's wil de Alliantie Verduurzaming Voedsel de verduurzaming in de hele voedselketen naar een *next level* brengen. Het gaat om de volgende thema's:

- Arbeid: bevorderen dat bedrijven zorgen voor goede arbeidsomstandigheden in alle schakels van de voedselketen, in binnen- en buitenland.
- Dierenwelzijn en diergezondheid: een optimale balans tussen bevordering van het dierenwelzijn en verbetering van milieu-efficiëntie. Het streven is de vraag naar duurzamer vlees in de gehele keten én bij de consument te vergroten.
- Biodiversiteit: het verminderen van de aantasting van het natuurlijk kapitaal lijkt op korte termijn het best haalbare. Op de lange termijn is het noodzakelijk om te streven naar bescherming en verbetering. Alleen met gezonde en veerkrachtige ecosystemen is het mogelijk de groeiende wereldbevolking te blijven voeden.
- Eerlijke handel: bedrijven stimuleren om eerlijk handel te drijven en bij (internationaal) zakendoen in de gaten te houden dat leveranciers en ketenpartners in staat zijn een menswaardig bestaan op te bouwen en in hun toekomst te investeren.
- Energie: bedrijven stimuleren om op een verantwoorde manier energie te gebruiken en daarnaast het aandeel duurzame energie te vergroten.
- Emissies naar de lucht: bedrijven stimuleren de uitstoot van broeikasgassen en andere schadelijke stoffen naar de lucht te verminderen.
- Grondstoffen en reststromen: verspilling in bedrijven en voedselketens terugdringen en reststromen optimaal benutten. De Alliantie ondersteunt bedrijven bij het nemen van maatregelen, zoekt naar verbeteropties in de keten en informeert de consument.

- Transport: bedrijven stimuleren om de effecten van agrologistiek op het milieu en de omgeving terug te dringen.
- Water en Bodem: streven naar een verantwoord gebruik van bodem en water bij het produceren van voedsel. De Alliantie stimuleert bedrijven om zuinig om te gaan met water, emissies te voorkomen en uitputting van de bodem tegen te gaan.

Overzicht van de thema's

Hieronder zijn de twee indelingen schematisch weergegeven.

Alliantie Verduurzaming Voedsel	RIVM	VENECA & FNLI
Emissies naar de lucht	Klimaat & Energie Gezondheid & luchtkwaliteit	Emissies naar de lucht Gezondheid
Water en Bodem	Ecotoxiciteit & water- en bodemkwaliteit	Water en bodem
Biodiversiteit	Natuur & biodiversiteit	Biodiversiteit
Energie	Klimaat & Energie	Energie
Dierenwelzijn en - diergezondheid		Dierenwelzijn
Arbeid (duurzame inzetbaarheid)		Arbeid
Eerlijke handel		Eerlijke handel
Transport	Klimaat & Energie Gezondheid & luchtkwaliteit	Transport
Grondstoffen en reststromen	Gebruikte hernieuwbare grondstoffen (Potentiële) hernieuwbaarheid product Primair grondstofgebruik Hergebruikte grondstoffen; (Potentiële) herbruikbaarheid Circulaire keten & nieuwe businessmodellen	Grondstoffen en reststromen

Thema's en criteria

Hieronder zijn de verschillende criteria verder uitgewerkt. Er is geen prioritering in aangebracht. Dat gebeurt in het hoofdrapport.

Duurzaamheid / Milieuvriendelijker Inkopen			
	Indicator	Autoriteit	
1	Duurzaamheid producten		
	Klimaatverandering	Kg CO2-eq / kg product	RIVM
	Verzuring	Kg SO2-eq / kg product	RIVM
	Zoetwater eutrofiering	Kg P-eq / kg product	RIVM
	Marine eutrofiëring	Kg N-eq / kg product	RIVM
	Bezetting landbouwgrond	m2 jaar / kg product	RIVM
	Waterverbruik	M3 / kg product	RIVM
	Gebruik pesticiden	SMK / Zwartelijst / Afspraken N&M - AH	
	Groenten uit het seizoen	% AGF Kalender Milieuceentraal	Milieuceentraal
2	Algemene milieuzorg		
	Milieuzorgplan en rapportage	Plan en rapportage over voortgang	SMK / ISO
	Koelapparatuur	Minimaal label AAA+ / Onderhoudsboekje / max 5 jaar oud	SMK / ISO
	Overige apparatuur	Jaarlijkse controle	SMK / ISO
	Energiegebruik - gas / elektra	Energiescan	SMK / ISO
	Watergebruik	Waterscan	SMK / ISO
	Brandstofverbruik transport	Waterverbruiksplan ??	SMK / ISO
	Transport	Percentage elektrisch vervoer catering bedrijf	SMK / ISO
	Verpakkingen	Verpakkingsplan	SMK / ISO
	Schoonmaakmiddelen	Obv enzymen, geen gevaarsymbolen op verpakkingen	SMK / ISO
	Afval - organisch / papier / kunststof / glas / chemisch gevaarlijk	Afvalscheiding	SMK / ISO
3	Marine ecosystems (vis)		
	Kweekvis	ASC	ASC.org
	Wilde vis	MSC	MSC.org
4	Voedselverspilling		
	Reductie voedselverspilling	Rapportage	SMK / ISO
	Dierenwelzijn		
4	Dierenwelzijn		
	Dierenwelzijn kippen, varkens, konijnen	Beter Leven Keurmerk	Dierenbescherming
	Dierenwelzijn melkveehouderij	Koe-compass	NZO en CONO
	Gezondheid		
5	Aanbod		
	Aanbod fruit	% van totale aanbod (obv inkoop)	
	Aanbod groente	% van totale aanbod (obv inkoop)	
	Aanbod gezonde snacks	% van totale aanbod snacks	
	Aanbod plantaardige eiwitten	% van totale aanbod in de categorie	
	Alcohol	Reductie percentage	
6	Ingrediënten		
	Zout	Reductie % per product of totale assortiment	
	Suiker	Reductie % per product of totale assortiment	
	Verzadigde vetten	Reductie % per product of totale assortiment	
	Caloriën	Reductie % per product of totale assortiment	

Duurzaamheid / Milieuvriendelijker Inkopen			
	Indicator	Autoriteit	
7	Presentatie in bedrijfsrestaurants		
	Richtlijn gezonde kantine:	Brons, Zilver, Goud	Voedingscentrum
		80% zichtbare aanbod voorkeur / middenwegproducten	
	Duurzame Inzetbaarheid		
8	Duurzame Inzetbaarheid kantine medewerkers		
	Inzet medewerkers met afstand tot arbeidsmarkt		
	Inzet arbeidsgehandicapten		
	Scholing van medewerkers		
	Fairtrade		
9	Internationale Handel Fair trade		
	Arbeidsomstandigheden	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Vrijheid van vakvereniging en collectief onderhandelen	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Minimum loon / inkomen	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Geen dwangarbeid en slavernij	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Geen kinderarbeid	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Geen discriminatie	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Veilig werken	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Geen lange transporttijden van huis naar werk	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Goede leefomstandigheden	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Toegang tot medische zorg	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	School voor de kinderen	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Kennisopbouw ondernemers en medewerkers	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Arbeidstijden	UTZ / FairTrade / RainForest Alliance	Idem
	Circulaire economie		
10	Bijdragen aan circulaire economie		
	Sluiten van kringlopen	??	
	Vervangen fossiele grondstoffen door duurz. geprod. biomassa	??	
	Nieuwe manieren van produceren en consumeren	??	
	Tegen gaan van voedselverspilling	Zie duurzaamheid	
	Minder bewerkt voedsel	Percentage van assortiment	
	Meer plantaardige eiwitten en minder dierlijke eiwitten	Percentage van assortiment	
	Optimaal gebruik van reststromen	??	
	Verantwoord materiaal op basis van agrarische reststromen	Specifiek product	

7. Aangrijpingspunten voor MVI-catering

Om als overheid goed te kunnen sturen op een meer maatschappelijk verantwoorde catering is het van belang een helder beeld te hebben van de aangrijpingspunten voor die sturing. Uit de literatuur en uit de interviews komen drie relevante aangrijpingspunten naar voren. De overheid kan eisen stellen aan:

- prestatiedoelen aan producten (en diensten), bijvoorbeeld voor de reductie van CO₂-emissies per product;
- prestatiedoelen aan assortiment per locatie of organisatie, bijvoorbeeld voor de reductie van CO₂-emissies voor het hele assortiment per departement of aanbesteding;
- responsdoelen die aangrijpen op de handelingen van de leverancier om de prestatie te verbeteren: milieuzorg- en managementmaatregelen die de cateraar vaak samen met de locatiebeheerders kan doorvoeren.

De overheid kan ook kiezen uit manier waarop ze wil sturen. Ook hier gelden globaal drie categorieën.

De overheid kan werken met:

- doelvoorschriften (bijvoorbeeld doelen stellen voor het vergroten van de consumptie van plantaardige eiwitten, de cateraar bepaalt zelf de te halen doelen);
- middelvoorschriften (bijvoorbeeld de 'Gezonde Kantine Scan' van het Voedingscentrum als te hanteren instrument verplicht stellen)
- outcome-voorschriften die gericht zijn op het vakmanschap van de cateraar (bijvoorbeeld doelen stellen aan de gezondheid en de vitaliteit van de ambtenaren die werken in het gebouw waar het bedrijfsrestaurant gevestigd is en de cateraar zelf de ruimte geven daaraan bij te dragen, zoals nu bij de Belastingdienst).

Verschillende soorten indicatoren

Aan de hand van het RIVM-rapport *Tools voor Maatschappelijk Verantwoord Inkopen* (RIVM, 2016) is het nuttig om nog een stap dieper te kijken naar de aangrijpingspunten voor sturing. Want de verzameling prestatiedoelen is weer op te delen in indicatoren die verschillen in oorzaak en gevolg op de plek in de keten waar ze op aangrijpen. In de praktijk loopt het gebruik van deze indicatoren door elkaar.

Het RIVM maakt onderscheid tussen driver-, pressure-, state-, impact- en response-indicatoren (gebaseerd op een model van deze indicatoren van Smeets en Wetering). Het geeft de volgende beschrijving:

- *Driver-indicatoren* beschrijven of meten de handelingen en activiteiten die milieudruk veroorzaken (in dit geval bij het realiseren van producten en diensten), bijvoorbeeld de wijze van transport of de mate van energiegebruik.
- *Pressure-indicatoren* beschrijven of meten de emissies en het gebruik van hulpbronnen en land die gepaard gaan met de drivers, bijvoorbeeld de hoeveelheid CO₂-uitstoot die gekoppeld is aan de levenscyclus van een product.
- *State-indicatoren* beschrijven de kwaliteit en/of kwantiteit van fysieke, biologische, chemische fenomenen in een bepaald gebied, bijvoorbeeld de (verhoogde) hoeveelheid CO₂ in de atmosfeer.
- *Impactindicatoren* beschrijven of meten de effecten op de mens en het ecosysteem, bijvoorbeeld de mate waarin producten bijdragen aan klimaatverandering, het verlies in biodiversiteit of gezondheidseffecten.

- *Response-indicatoren* vallen strikt genomen niet onder de prestatiedoelen zoals in dit rapport benoemd. Net als de maatwerk aanpak gaan response-indicatoren in op de handelingen van de leverancier om de prestatie te verbeteren, bijvoorbeeld het opstellen van maatregelen om de uitstoot van CO₂ te beperken.

Voor de inrichting van het systeem van MVI-inkopen zijn er globaal gesproken op dit moment drie mogelijkheden. De doelen per thema zoals hierboven geformuleerd kunnen op drie verschillende manieren ingeregeld worden.

Daarbij moet worden aangetekend dat de overheid geen keuze mag maken voor een bepaald fabrikaat, een bepaalde herkomst of een bijzondere werkwijze, een merk, keurmerk of certificaat betreffende duurzaamheid, milieu of dierenwelzijn. Dat betekent dat ze niet zonder meer een bepaalde werkwijze of een bepaald keurmerk mag voorschrijven.

Ook is wettelijk bepaald dat controle op onderscheidende MVI-stappen door derden plaats dient te vinden om objectief te waarborgen dat de beloofde extra prestaties ook daadwerkelijk worden geleverd en dat valse concurrentie daarmee wordt voorkomen.

Hieronder worden drie modellen beschreven. Optie 2 en 3 voldoen op basis van de beschrijving waarschijnlijk niet aan de bovenstaande criteria. Optie 1 komt na objectivering van de indicatoren wel in aanmerking. Simpel gezegd komt het er bij optie 1 op neer dat de criteria die in de aangehaalde systemen worden genoemd terecht zullen moeten komen in het criteriadocument.

De beschreven opties helpen op dit moment de gedachten te vormen. Mocht de overheid kiezen voor een van de werkwijzen, dan zal die geobjectiveerd moeten worden.

Optie 1: Doelen per thema objectiveren en opnemen in het criteriadocument

De doelen kunnen geobjectiveerd worden en vertaald naar het criteriadocument. Dat geldt zowel voor de prestatie-indicatoren op assortiments- als productniveau. De overheid stelt in het geval van een prestatie-indicator op assortimentsniveau een inhoudelijk doel – bijvoorbeeld de reductie van de CO₂-uitstoot met 50 procent voor de contractperiode van 8 jaar – waarbij de cateraar vrij is zelf aan te tonen hoe hij deze reductie bereikt. Dit geldt – net als met het huidige criteriadocument – ook voor de geobjectiveerde minimumeisen die de overheid op productniveau stelt. Een dergelijk systeem kan ook uitgewerkt worden voor de geobjectiveerde response-indicatoren.

Het is zelfs mogelijk hier verschillende niveaus in aan te brengen en het model te laten werken volgens de prestatieladderaanpak, waarbij cateraars die hoger scoren op de prestatieladder eerder in aanmerking komen voor gunning.

Optie 2: Prestatie-indicatoren per productcategorie koppelen aan een puntensysteem

De doelen per thema kunnen ook ieder voor zich voorzien worden van prestatie-indicatoren, zowel op assortiments- als op productniveau of een combinatie van beide. Door vervolgens een puntenwaardering aan de scores te koppelen wordt de overall prestatie in kaart gebracht. Het systeem van Walmart en TSC werkt op deze manier. Alleen het thema gezondheid is daar niet in verwerkt.

Optie 3: Prestatieladderaanpak

De derde mogelijkheid is het opstellen van een prestatieladderaanpak zoals die onder andere ook voor de barometer Duurzame Bloemist wordt gehanteerd. De overheid zal de doelen per thema moeten vertalen naar objectieve normen en indicatoren. Vervolgens kunnen cateraars door hantering van het systeem aantonen hoe hoog ze op de ladder scoren. Hoe hoger op de ladder, hoe groter de kans dat de aanbesteding aan hen wordt gegund. Tegelijkertijd kan de overheid een bepaald minimum kan eisen.

Om dit systeem voor de cateringsector te ontwikkelen is een openbare aanbesteding nodig. Als eis in die aanbesteding geldt dat alle cateraars onder gelijke condities toegang hebben tot het systeem. Ook moet onafhankelijk worden gecontroleerd of de cateraars hun belofte nakomen.

8. Mogelijke systemen voor sturing

In het hoofdrapport is vastgesteld dat de overheid verschillende aangrijpingspunten heeft om MVI-catering in de praktijk te brengen. Hieronder worden voor de belangrijkste aangrijpingspunten kort methoden beschreven waarmee de overheid zou kunnen sturen. Het is geen uitputtende lijst. De beschreven methoden sluiten op dit moment het best aan bij de eerder genoemde doelen en de tot nu toe opgehaalde informatie.

Product – doel: sturen op productniveau door het stellen van normen aan het productieproces

Het huidige criteriadocument voor MVI-catering stuurt voornamelijk op het productaanbod. 50 procent van de aangeboden producten moet duurzaam zijn ingekocht volgens bepaalde criteria, bijvoorbeeld de bewegingsruimte van vleeskuikens waarvan het kippenvlees in het bedrijfsrestaurant afkomstig is. Dierenwelzijn krijgt in de huidige set criteria de meeste aandacht.

Door middel van keurmerken kunnen cateraars relatief eenvoudig aantonen dat ze producten volgens de geëiste duurzame en diervriendelijke specificaties inkopen. Het is goed mogelijk en duidelijk om deze aanpak uit te breiden naar andere thema's, sub-thema's en criteria. Hiermee stuurt de overheid op het verduurzamen van producten, en niet op het verduurzamen van het assortiment als geheel.

Sturen op productniveau door te werken met milieuprestatienormen of -berekeningen

Een variant van deze sturingsmethode is het stellen van MVI-prestatie-eisen aan een product. Voor duurzaamheid, maar ook voor de andere thema's, zijn deze systemen redelijk goed uitgewerkt.

Het werkt als volgt. Van een product wordt de impact op de omgeving vastgesteld, bijvoorbeeld de CO₂-uitstoot per kg product. Vervolgens stelt de overheid daar maximale eisen aan of stelt ze als doel de CO₂-uitstoot per kg product in vijf jaar met x procent te verminderen. Cateraars zullen dan op zoek moeten naar duurzamere varianten van hun product of zullen van hun toeleverancier duurzamere producten eisen. De milieu-impact van rundvlees uit Ierland is bijvoorbeeld al snel twee tot vier keer zo groot als die van Nederlandse melkkoeien. Door te kiezen voor vlees van Nederlandse melkkoeien kan de cateraar milieuwinst boeken.

Er zijn verschillende systemen beschikbaar waarmee de milieuprestatienormen kunnen worden vastgesteld. Deze zijn veelal gebaseerd op LCA's. Voorbeelden zijn Symapro en TSC. Een punt van aandacht is het vaststellen van de waarden. Door verschillende berekeningsmethoden, aannames en eisen kunnen die per systeem sterk verschillen. Aan te bevelen is om in de aanbesteding voor te schrijven dat verschillende systemen met dezelfde kengetallen werken.

Sturen op assortimentsniveau door te werken met prestatienormen

De mogelijkheden om het gehele assortiment bewezen te verduurzamen is bij de bovengenoemde aanpak gericht op producten. De meeste duurzaamheidswinst, en ook de meeste beïnvloedingsruimte voor cateraars, zit in het schuiven tussen productcategorieën in het assortiment. Een plantaardig product is bijvoorbeeld al snel vijf tot acht keer duurzamer dan een dierlijk product. Een aanpak met prestatienormen die gekoppeld zijn aan het héle assortiment heeft waarschijnlijk een veel sterkere impact.

Een dergelijke aanpak werkt als volgt. De overheid stelt maximum prestatie-eisen of prestatiedoelen voor het hele assortiment per thema of subthema, bijvoorbeeld een CO₂-reductie van 25 procent voor een

contractperiode van vijf jaar. Na een nulmeting kan de cateraar door te schuiven in zijn assortiment en door duurzamere varianten van bestaande producten in te kopen de milieu-impact van het hele assortiment verminderen.

Ook hier geldt dat er verschillende systemen beschikbaar zijn waarmee de milieuprestatienormen kunnen worden vastgesteld. Deze zijn veelal gebaseerd op LCA's. En ook hier geldt, vanwege de verschillende methoden om de waarden vast te stellen, de aanbeveling om in de aanbesteding voor te schrijven dat verschillende systemen met de dezelfde kengetallen moeten werken.

Wallmart en TSC

De Amerikaanse Supermarkt Wallmart heeft op basis van de TSC-aanpak een methode ontwikkeld die de MVI-prestaties van producten vertaalt in een puntensysteem. Dit maakt het mogelijk de prestaties op verschillende gebieden 'op te tellen'. Wallmart eist van zijn toeleveranciers dat ze over een bepaalde periode verbeteringsstappen maken en dus ieder jaar meer punten halen. Hieronder een beschrijving van het TSC-systeem:

The Sustainability Consortium

The Sustainability Consortium has brought together nearly 100 global consumer good companies and non-governmental organizations to develop a globally harmonized monitoring and reporting system for consumer products. Seven years after the start the tool is ready for 117 product categories covering nearly 90 percent of global sustainability impact of consumer products. The tool is mainly used to support buyers of retailers to measure sustainability of all the products they buy and based on that develop improvement plans with the partners in the supply chain. The paper introduces the tools and shares experiences on implementation with large global retailers.

TSC werkt met de volgende kritieke prestatie-indicatoren:

Access to Opportunities for Smallholder Farmers

Child Labour Use - On-farm / Growing Operations

Crop Supply Mapping

Deforestation and Land Conversion - On-farm / Growing Operations

Fertilizer Application - On-farm / Growing Operations

Forced Labor and Child Labor Use - On-farm / Growing Operations

Greenhouse Gas Emissions Intensity - On-farm / Growing Operations

Honey Bee Decline - On-farm / Growing Operations

Irrigation Water Use Intensity - On-farm / Growing Operations

Labor Rights - On-farm / Growing Operations

Pesticide Application - On-farm / Growing Operations

Soil Erosion - On-farm / Growing Operations

Worker Health and Safety - On-farm / Growing Operations

Yield - On-farm / Growing Operations

Prestatieladder-aanpak

Een prestatieladeraanpak kenmerkt zich door de mogelijkheid om te werken met verschillende niveaus. Die niveaus kunnen bovendien per thema of sub-thema verschillen. Over het algemeen werkt het zo dat aanbesteders die hoger scoren op de ladder, vaak uitgedrukt in punten, meer kans maken de aanbesteding te winnen.

Barometer Duurzame Groente en Fruit

De Barometer Groente en Fruit van Stichting Milieukeer (SMK) is een uitgewerkte, geborgde methode voor grossiers en retail in groente en fruit. Deze aanpak stuurt op verduurzaming van de bedrijfsvoering én van producten en het ingekochte groente en fruit. De methode werkt met drie niveaus: goud, brons en zilver.

De Barometer Groente en Fruit meet het aandeel duurzamere producten aan de hand van inkooppercentages (groothandel) of verkooppentages (retail). Afhankelijk van dit percentage en het aantal punten dat wordt behaald op de bedrijfsvoering, wordt het bedrijf gecertificeerd op het bronzen, zilveren of gouden niveau van de barometer. Het gouden niveau is gelijk aan Milieukeer.

Bij duurzamere inkoop (groothandel) of verkoop (retail) gaat het om vastgestelde percentages duurzame groenten en fruit (Milieukeer, Biologisch/EKO, Rainforest Alliance, Fairtrade/Max Havelaar).

Bij duurzamere bedrijfsvoering gaat het om criteria voor de thema's elektriciteit, gas en water, hygiëne en reinigingsmiddelen, verpakking, afval, vervoer, medewerkers; track & trace en overige registraties.

Gezonde Kantine Scan van het voedingscentrum

Een gezonde uitstraling en een gezonder aanbod staan centraal in een gezonde schoolkantine. De aanpak geeft handvatten voor een 'zilveren' of 'gouden' kantine. Een gouden kantine heeft een gezonder aanbod en een nóg gezondere uitstraling dan een zilveren kantine.

- Een zilveren schoolkantine geeft veel ruimte aan de betere keuze (Bij 'Kies een gezonder aanbod' kun je alles over die betere keuze lezen.⁷⁾ Het aanbod bestaat uit minimaal 60% betere keuzes. De aankleding van de kantine verleidt tot een betere keuze.
- In een gouden schoolkantine spreekt de betere keuze voor zich. Het aanbod bestaat uit minimaal 80% betere keuzes. Hier krijgen leerlingen een duwtje richting de betere keuze door het aanbod en de aankleding van de kantine.

Zilveren en gouden kantines geven gezondere producten een hoofdrol, zonder ongezonde keuzes helemaal te verbannen. In een ideale kantine zijn alleen producten uit de Schijf van Vijf te krijgen, zoals volkorenbroodjes met gezond beleg, halfvolle melk, fruit en snackgroente. Fruit en groente worden sowieso aangeboden. Zoete snacks, hartige snacks, zoals chips en ijs zijn niet te verkrijgen.

CO₂ prestatieladder, MVO-circulair inkopen

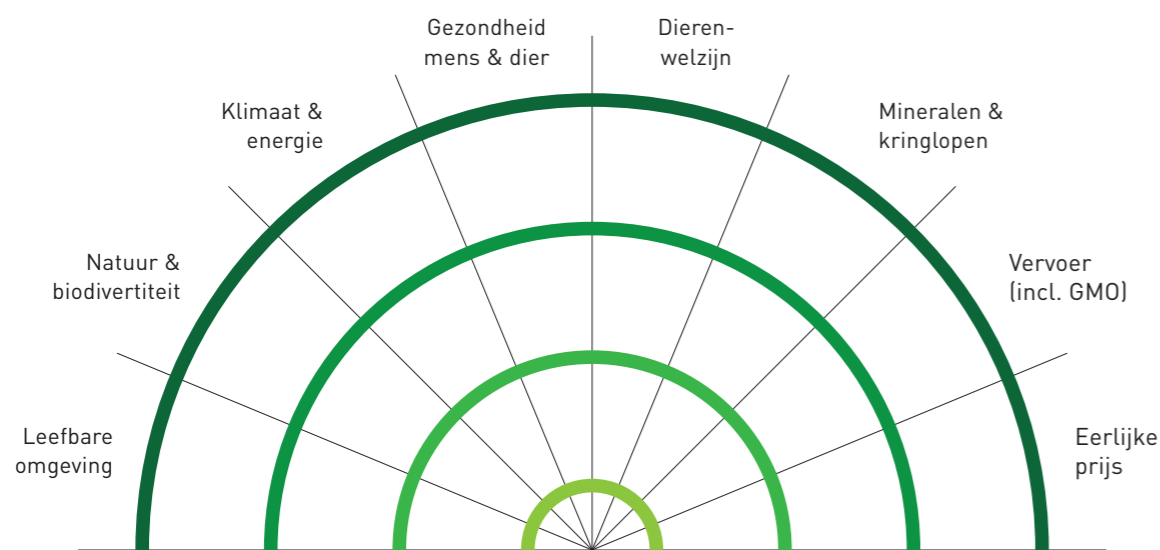
Ook de CO₂-prestatieladder en de MVO-circulair inkopen zijn vergelijkbare methoden. Deze twee tools zijn echter alleen gericht op de milieuprestaties van de leverancier, niet op de milieuprestaties van de producten of in dit geval het assortiment van de cateraar.

⁷⁾ <http://gezondeschoolkantine.voedingscentrum.nl/nl/stap-voor-stap/kies-een-gezonder-aanbod.aspx>

Maatwerkeraanpak die inspeelt op het vakmanschap van de cateraar

Deze aanpak gaat uit van de cateraar als vakman. In een gelijkwaardige overlegsituatie bespreekt de opdrachtgever zijn wensen en doelen met de cateraar. In de lijst met wensen en doelen zijn ook MVI-doelen opgenomen. Die kunnen SMART geformuleerd zijn (10 procent CO₂-reductie voor het hele assortiment per jaar ten opzichte van de nulmeting voor aanvang van het contract), maar ook kwalitatief (zoveel CO₂-reductie als mogelijk). In de aanbesteding formuleert de opdrachtgever zijn doelen. De cateraar met de offerte die het best bij de doelen en wensen van de opdrachtgever past wint de aanbesteding. Objectiviteit in de beoordeling van de offertes en de gunning is bij deze aanpak een aandachtspunt, evenals het daadwerkelijk behalen van de milieuwinst en het bewijs dat die ook daadwerkelijk geleverd wordt. Gedurende de contractperiode vindt voortdurend overleg plaats over de voortgang. Aandachtspunt is ook het benoemen van de minimaal gevraagde MVI-kwaliteit tijdens de contractperiode.

De duurzaamheidswaaier van Natuur & Milieu

Leefbare omgeving

Bij leefbare omgeving gaat het in de duurzaamheidswaaier om het betrekken van de omgeving en consumenten bij een bedrijf en om goede zorg voor de omgeving. Landschappelijke inpassing, en of dieren in de wei maakt daar deel van uit. Ook transparantie valt onder leefbare omgeving, fysiek (bijvoorbeeld in de vorm van zichtstallen en open dagen) of virtueel (webcam). Een website valt niet onder transparantie, want daarmee verzendt de producent slechts informatie zonder de bezoeker ruimte te laten voor eigen oordeelsvorming (wat met een webcam wel mogelijk is, mits die op een representatieve plek hangt op het bedrijf). Informatie op websites is ook niet altijd objectief.

Natuur & biodiversiteit

Hieronder valt zowel natuur & biodiversiteit mondiaal (bijvoorbeeld soja, palmolie, landgebruik in m²) als natuur & biodiversiteit lokaal (ammoniak, biodiversiteitsmaatregelen, bestrijdingsmiddelen). Ook bodemvruchtbaarheid en agrarisch natuurbeheer vallen onder natuur & biodiversiteit.

Klimaat & energie

Hieronder valt alles wat de broeikasgasuitstoot en energieverbruik verlaagt. Het opwekken van duurzame energie is een belangrijk onderdeel. Onder duurzame energie wordt verstaan: zon, wind, warmte-kracht-koppeling en mestvergisting. Ook het afsluiten van een groen energiecontract valt eronder. Co-vergisting en

de meeste vormen van biomassa worden door Natuur & Milieu niet gezien als duurzame energie, omdat ze de mineralenkringloop vergroten en de druk op het landgebruik kunnen vergroten. Zie voor meer informatie de publicatie *Heldergroen Gas* van Natuur & Milieu.

Gezondheid mens & dier

Hieronder vallen alles wat de gezondheid van mens en dier beïnvloedt. Vakjes zijn te verdienen door stappen te volgen die een negatieve invloed op de gezondheid verminderen, zoals het terugdringen van fijnstof en antibiotica. Ook maatregelen die een significant positief effect hebben op de diergezondheid (en niet vallen onder dierenwelzijn) behoren hiertoe. Denk aan een verminderde ziektedruk of het verlengen van de levensduur van een gemiddelde melkkoe.

Dierenwelzijn

In het geval van dierenwelzijn sluit Natuur & Milieu zich aan bij het sterrensysteem van de Dierenbescherming. Niveaus 1 t/m 3 worden donkergroen gekleurd als achtereenvolgens wordt voldaan aan: 1) de wettelijke eisen; 2) 1 ster; 3) 2 of 3 sterren. Het vierde niveau wordt donkergroen gekleurd als een bedrijf niet alleen drie sterren scoort, maar ook nog een uitzonderlijke stap zet. Als een concept zich op dierenwelzijn onderscheidt maar daar geen sterren voor ontvangt, volgt Natuur & Milieu ook de eisen van de Dierenbescherming. De vakjes worden dan lichtgroen gekleurd, omdat de gezette stappen niet door de Dierenbescherming worden erkend.

Mineralen & kringlopen

Hieronder valt de efficiënte omgang met mineralen en het sluiten van kringlopen. Denk aan een stikstofbodemoverschot en een, fosfaatoverschot, inclusief het gebruik van kunstmest en de plek van herkomst van het veevoer. In geval van de melkveehouderij gebruikt Natuur & Milieu bij voorkeur resultaten van de kringloopwijzer of het kringloopkompas. Ook afval en watergebruik vallen onder dit thema.

Veevoer (inclusief genetisch gemodificeerde organismen, GMO)

Hieronder valt alles wat te maken heeft met duurzame teelt van voer en duurzaam voeren. Bij duurzame teelt valt te denken aan gecertificeerde soja en palmolie, GMO-vrij en van biologische teelt. Bij duurzaam voeren gaat het om wat er wordt gevoerd: sojavervangers, significant minder soja en/of palmolie, permanent grasland, vooral gras/klaver in plaats van maïs en krachtvoer bij koeien et cetera. Het gaat hier niet om de herkomst van het veevoer, want die heeft vooral effect op mineralen en kringlopen.

Eerlijke prijs

Natuur & Milieu ervoor gekozen dit vakje te kleuren als er een meerprijs uit de markt wordt gehaald t.o.v. gangbaar en/of als de keten is verkort. Eventueel kan een vakje gekleurd worden als een bedrijf een goede prijs met de afnemer heeft afgesproken, die de producenten in staat stelt een goede boterham te verdienen, waarbij de meerkosten niet worden doorberekend aan de consument, maar worden opgevangen door afnemer.

9. Uitvoerbaarheid en praktisch kader

Behalve wensen en ambities op beleidsgebied is de uitvoerbaarheid van de voorgestelde maatregelen van belang om iets te kunnen bereiken. Hieronder worden kort de randvoorwaarden voor die uitvoerbaarheid beschreven. Dit rapport beperkt zich tot de harde randvoorwaarden waarvan de overheid niet of moeilijk kan afwijken.

Economische randvoorwaarden

De aanbesteding van de catering op overheidslocaties verschilt van de meeste reguliere aanbestedingen. Bij een reguliere aanbesteding koopt de overheid daadwerkelijk een product of dienst in en betaalt daar vervolgens voor. In het geval van catering besteedt de overheid feitelijk het recht aan op verzorging van de catering op een overheidslocatie. De overheid zelf betaalt daar niet voor. De cateraar dient zijn eigen inkomsten te genereren via de verkoop aan gebruikers van de locatie in bijvoorbeeld het bedrijfsrestaurant. Voor recepties en banqueting betaalt de overheid wel.

Doordat de overheid in het geval van catering niet zelf de producten inkoopt, kan ze niet helemaal zelf de afweging maken welke (extra) economische waarde ze wil geven aan het verduurzamen van de menu's en het aanbod op locaties. Uiteindelijk doen de gebruikers van de locatie dat door al dan niet producten van de cateraar af te nemen. De cateraar is voor zijn verkoop en inkomsten dus afhankelijk van het koopgedrag van de gebruikers van het gebouw. Dat betekent dat de overheid bij het opstellen van de MVI-criteria dus rekening moet houden met de prijselasticiteit van het aanbod op locaties. Eisen die tot te hoge kosten of een onaantrekkelijk aanbod leiden, zorgen voor een dalende verkoop.

Praktische randvoorwaarden

Tussen droom en werkelijkheid staan wetten in de weg, en praktische bezwaren. Met MVI voor catering is dat al niet anders. In de bestaande criteria voor de inkoop van catering staan enkele van die praktische randvoorwaarden beschreven. Ook in het Concept Categorieplan Catering Rijksoverheid worden die helder benoemd. Dit advies gaat ervan uit dat ze voor de inkoop van catering niet veranderen. Dat vraagt om een bepaalde formulering in het opstellen van de criteria. In hoofdlijnen gaat het om de onderstaande randvoorwaarden.

- De scope/afbakening van de productgroep catering verandert niet. Het gaat om de dienst, maar vooral om het assortiment. En het gaat om MVI-effecten die de cateraar kan beïnvloeden.
- In de PIONOo-documenten wordt ingegaan op:
 - a. Aandachtspunten en suggesties voor de kansen en mogelijkheden voor een zo duurzaam mogelijke inkoop.
 - b. Selectiecriteria voor de inschrijver die betrekking hebben op het milieu-managementsysteem.
 - c. Minimumeisen voor de samenstelling van het assortiment, met daarin:
 - i. Een lijst duurzaamheidskenmerken en wettelijke drempelwaarden die de ruimte voor de bovenwettelijke prestatie bepalen, waar (een deel) van het assortiment aan dient te voldoen. De duurzaamheidskenmerken hebben betrekking op primaire productie van dierlijke, vis-, en plantaardige producten.

- ii. De richtlijnen voor de verificatie van het behalen van deze drempelwaarden. Per duurzaamheidskenmerk moet worden geverifieerd op basis van documenten die dat aantonen. Voor de meeste duurzaamheidskenmerken wordt gesteld dat producten met bepaalde keurmerken hier in ieder geval aan voldoen. Deze keurmerken worden genoemd.
- d. Het minimale procentuele deel van het assortiment met een of meer duurzaamheidskenmerken. Voorstel van 50 naar 100 procent.
 - e. Gunningscriteria voor de samenstelling van het assortiment met daarbij:
 - i. een lijst duurzaamheidskenmerken en wettelijke drempelwaarden die de ruimte voor de bovenwettelijke prestatie bepalen, waar het deel van het assortiment aan dient te voldoen, uitgaande van de minimumeisen.
 - ii. uitgaand van de minimumeisen de richtlijnen voor de verificatie van het behalen van deze drempelwaarden. Per duurzaamheidskenmerk dient dit te worden gedaan op basis van documenten die dat aantonen. Voor de meeste duurzaamheidskenmerken wordt gesteld dat producten met bepaalde keurmerken hier in ieder geval aan voldoen. Deze keurmerken worden genoemd.
 - f. de richtlijnen voor de waardering van hogere waarden dan de minimaal vastgesteld eisen.

EU Green Public Procurement (EU GPP)

Een ander belangrijk kader vormen de EU Green Public Procurement-criteria (EU GPP). Deze criteria worden ontwikkeld om het duurzaamheidsdenken gemakkelijker in openbare aanbestedingsdocumenten te integreren. Met de -criteria streeft de Europese Commissie naar een goede balans tussen ecologische prestaties, kosten, beschikbaarheid op de markt en controlegemak.

De aanbestedende overheden worden vrijgelaten om alle of alleen bepaalde eisen in hun aanbestedingsdocumenten te kiezen, afhankelijk van hun behoeften en ambitieniveau. De richtlijnen voor duurzame aanbesteding van cateringdiensten dateren van 2008. Biologische productiemethoden die aan EU-eisen voldoen en een aantal andere volgens een certificeringsschema geïntegreerde productiemethoden zijn als uitgangspunten genomen voor het bepalen van de minimumcriteria (duurzaamheidskenmerken). De toetsingswaarden voor de minimumcriteria worden door de certificeringsschema's ingevuld.⁸ De richtlijnen worden herzien.

Aanbestedingsregels

Ook in de aanbestedingsregels is het algemeen wenselijke gedrag voor cateraars opgenomen. Het is daarbij een wens van de overheid dat ketenpartijen (producenten, verwerkers et cetera) 'voorafgaand aan de cateringlocatie' 'goed' (= duurzaam) bezig zijn. Daarmee krijgen ze de gelegenheid om zich qua duurzaamheid positief te onderscheiden in de ogen van de afnemers (cateraaars), de overheid en het publiek. De aanbesteder kan zijn wensen formuleren ten aanzien van het assortiment van de cateraar, bijvoorbeeld basis, luxe, gezond, biologisch, IKB (Veneca, 2007).

8) Zie: EU GPP http://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm

Tegelijkertijd is het inkoopproces door het Rijk onderhevig aan Europese en nationale aanbestedingsregels. Deze 'spelregels' zijn opgesteld om het vrije verkeer van goederen, diensten en kapitaal tussen EU-lidstaten te bevorderen en een optimale marktwerking te bereiken.⁹ De vrijheid wordt – algemeen gesteld – ingeperkt door de aanbestedingsrechtelijke beginselen van gelijke behandeling, transparantie, non-discriminatie en proportionaliteit in acht te nemen. Zo wordt het verbod op merk en fabricaat geformuleerd in artikel 2:76 van de Aanbestedingswet. Paragraaf 2 van dat artikel luidt:

‘Een aanbestedende dienst verwijst in de technische specificaties niet naar een bepaald fabrikaat, een bepaalde herkomst of een bijzondere werkwijze, een merk, keurmerk of certificaat betreffende duurzaamheid, milieu of dierenwelzijn, dan wel gebaseerd op sociale overwegingen, een octrooi of een type, een bepaalde oorsprong of een bepaalde productie, waardoor bepaalde ondernemingen of bepaalde producten worden bevoordeeld of uitgesloten, tenzij dit door het voorwerp van de overheidsopdracht gerechtvaardigd is’ (Overheid.nl, Aanbestedingswet, Artikel 2:76¹⁰)

Het achtergronddocument bij het programma van eisen *Criteria voor het duurzaam inkopen van catering* (Pianoo, 2011) biedt een aantal uitgangspunten, waarbij aan ieder van deze aspecten moet worden voldaan:

- a. De omschrijvingen van de eisen moeten juridisch correct zijn.
- b. De gevraagde duurzaamheidsinspanningen moeten bovenwettelijk zijn.
- c. De duurzaamheidsinspanningen moeten zijn vastgelegd in een *openbaar* protocol.
- d. De producten en het verduurzaamde productieproces moeten door een onafhankelijke derde instelling zijn gecontroleerd.
- e. De duurzame producten moeten in de keten als zodanig traceerbaar zijn en op de kanalisatie van de producten (tot aan de deur van de cateringlocatie) moet onafhankelijke controle plaatsvinden.
- f. De criteria moeten zodanig omschreven zijn dat voldoende potentieel product voorhanden is.
- g. De criteria moeten praktisch handig toepasbaar zijn voor de inkopers.

De controle door derden (punt 3) is van belang omdat een inkoper anders er niet voor 100 procent zeker van kan zijn dat het betreffende product ook het product is dat op het betreffende duurzaamheidsaspect daadwerkelijk duurzamer is dan het alternatief.

In *Criteria Inkoop Catering* wordt uitgegaan van de bovenstaande uitgangspunten. In een alternatief duurzaamheidsbeoordelingssysteem dat over het bestaande systeem heen kan moeten op zijn minst de uitgangspunten van het systeem behouden blijven. De uitgangspunten gelden dus ook voor de wijzigingen in de criteria.

⁹) <https://www.pianoo.nl/inkoopproces/fase-1-voorbereiden-inkoopdracht/aanbestedingsregels>

¹⁰) <http://wetten.overheid.nl/BWBR0032203/Deel2/Hoofdstuk23/Afdeling233/2331/Artikel276/>

10. Topkeurmerkenaanpak van Milieucentraal

Milieucentraal heeft de voedselkeurmerken, kenmerken en logo's die in Nederland worden gebruikt geanalyseerd en gewaardeerd. Het heeft topkeurmerken vastgesteld met de strengste duurzaamheids-eisen, de meeste transparantie over de reikwijdte van het keurmerk en onafhankelijke controle op de werkwijze en de betrouwbaarheid door middel van een sanctiebeleid.

Milieucentraal hanteert de volgende criteria:

- Het keurmerk et cetera is ambitieus (streng): de eisen voor milieu, dierenwelzijn en/of mens en werk gaan veel verder dan gemiddeld (wat 'normaal' is in de branche). Een topkeurmerk haalt een score van 4 of 5 op een van deze duurzaamheidsterreinen.
- Het keurmerk et cetera is transparant: de eisen zijn eenvoudig terug te vinden op een website en zijn concreet. De informatie over het keurmerk is bovendien makkelijk te begrijpen en dekt de lading. Kortom: je weet waar het keurmerk voor staat. Een topkeurmerk heeft een score van 4 of 5.
- Het keurmerk et cetera is betrouwbaar: er is onafhankelijke controle, liefst door een organisatie die is goedgekeurd door de Raad voor Accreditatie (of een vergelijkbare buitenlandse instelling), of het keurmerk etc. valt onder de keurmerken van de organisatie voor duurzaamheidskeurmerken ISEA. Er zijn sancties als de gebruiker van het keurmerk niet aan de eisen voldoet. Benodigde score: 2 of 3.

Milieucentraal stelt de volgende toppers onder de duurzame keurmerken op voeding vast (in alfabetische volgorde):

• ASC	• Milieukeur
• Beter Leven-keurmerk (2 en 3 sterren)	• MSC
• Demeter	• Rainforest Alliance
• EKO	• RSPO Certified Sustainable Palm Oil
• Europees keurmerk voor biologische landbouw	• UTZ
• Fairtrade	

Daarnaast zijn er een aantal bedrijfslogo's die ook goed scoren op duurzaamheid, diervriendelijkheid, transparantie en betrouwbaarheid. Het geen topkeurmerken, vaak omdat ze niet voldoen aan de eisen van onafhankelijke borging die volgens Milieucentraal gelden. Voorbeelden zijn:

- Samen maken we chocolade 100% slaafvrij.
- 100% duurzaam geteelde Italiaanse tomaten.
- Met duurzaam geteelde tomaten.
- RSPO Mixed Sustainable Palm Oil (voeding).

11. OESO-Richtlijnen

De OESO hanteerde voor multinationale ondernemingen de volgende richtlijnen:

- **Uitgangspunten en ketenbeheer** De onderneming draagt bij aan de economische, sociale en ecologische vooruitgang van het gastland; leeft lokale wet- en regelgeving na ; brengt de toeleveringsketen en de risico's voor MVO daarbinnen in kaart ; bevordert de opbouw van lokale capaciteit ; past gedragsregels toe op het gebied van MVO; onthoudt zich van ongepaste inmenging in politieke aangelegenheden in het gastland.
- **Informatieverstrekking:** De onderneming maakt regelmatig betrouwbare en relevante informatie over zijn bedrijfsactiviteiten openbaar , inclusief sociale- en milieuprestaties; idem gedragscodes en relaties met stakeholders.
- **Mensenrechten:** De onderneming respecteert de mensenrechten van degenen die gevolgen van zijn bedrijfsactiviteiten ondervinden ; brengt de risico's hierbij in kaart en neemt gepaste maatregelen om inbreuk op mensenrechten te voorkomen of te herstellen.
- **Arbeid:** De onderneming respecteert het recht van werknemers om zich te laten vertegenwoordigen, discrimineert niet tussen werknemers, betaalt een leefbaar loon en draagt bij aan daadwerkelijke afschaffing van kinderarbeid en van elke vorm van gedwongen arbeid of dwangarbeid.
- **Milieu:** De onderneming houdt rekening met de noodzaak het milieu, de volksgezondheid en de veiligheid te beschermen; voert een geschikt milieubeheersysteem in en houdt het in stand om zijn werknemers adequaat onderwijs en training te geven over milieu-, gezondheids- en veiligheidskwesties.
- **Bestrijding corruptie:** De onderneming biedt direct noch indirect, smeergeld of andere onrechtmatige voordelen aan , zegt die niet toe en geeft noch eist ze om opdrachten of andere ongeoorloofde voordelen te verwerven of te behouden.
- **Consumentenbelangen:** De onderneming waarborgt dat de goederen en diensten die ze levert voldoen aan alle overeengekomen of voorgeschreven normen ten aanzien van de gezondheid en veiligheid van de consumenten.
- **Wetenschap en technologie:** De onderneming hanteert in de bedrijfsvoering waar mogelijk praktijken die de overdracht en snelle verspreiding van technologie en knowhow mogelijk maken, rekening houdend met de bescherming van intellectuele eigendomsrechten.
- **Mededinging:** De onderneming onthoudt zich van het aangaan of uitvoeren van bepaalde concurrentiebeperkende afspraken.
- **Belastingen:** De onderneming draagt bij aan de overheidsfinanciën van het gastland.

12. Risicoanalyse MVO-sector: risico's en aandachtspunten

De risicoanalyse voor de MVO-sector ziet vier relevante niveaus voor nadere analyse en uitwerking van de aandachtspunten in sectoren:

- **Bedrijven:** starten of uitbreiden due diligence.
- **Sectoren:** aanpakken MVO-risico's die bedrijven niet alleen kunnen oplossen.
- **Sectoroverstijgende thema's en agenda's** voor hoogerisicolanden: internationale aanpak met medeoverheden.
- **Ketens:** voor risico's die niet zozeer aan een specifieke sector gekoppeld zijn, maar aan een belangrijke grondstof voor meerdere sectoren.

Daarbij wordt in de analyse onderscheid gemaakt tussen de volgende risicogebieden of aandachtspunten:

Milieu

- uitstoot broeikasgassen,
- water en bodemverontreiniging,
- waterschaarste,
- landgebruik in kwetsbare gebieden,
- aantasting dierenwelzijn.

Arbeid

- ongezonde en onveilige werkomstandigheden,
- kinderarbeid,
- schending vakbondsrechten,
- schending vrouwenrechten,
- onderbetaling.

Mensenrechten

- landroof,
- ontnemen van (het recht op) een schone, veilige en gezonde leefomgeving,
- uitputting natuurlijke hulpbronnen.

Scope van de analyse

Veel risico's treden op in landen waaruit Nederland veel grondstoffen en goederen importeert. Het betreft met name Argentinië, Bangladesh, Brazilië, China, Colombia, India, Indonesië, Maleisië, Turkije en Ivoorkust. Voor de meeste van de 51 onderzochte sectoren geldt bovendien dat grondstoffen met hoge risico's worden toegepast, die bovendien worden geïmporteerd uit landen met een hoog risico op het gebied van arbeid, mensenrechten en corruptie. De risicoanalyse laat voor de sectoren bouw, chemie, detailhandel, elektronica, energie, financiën, groothandel, hout en papier, land en tuinbouw, metaal, olie en gas, textiel en kleding en voedingsmiddelen, die allemaal een verhoogd risicoprofiel hebben, zien waar de risico's per sector liggen en wat aandachtspunten voor discussie zijn.

13. Stappenplan voor herziening criteriadocument MVI-catering

14. Proces herziening criteriadocument MVI-catering

	Proces	Ambitie en Inhoud	Planning
VOORBEREIDING	Verantwoordelijk	BZK Ivo en Cuno	I&M Bernard
	Beleidsconsultatie ambtelijke begeleidingsgroep		Start verzamelen beleidsdoelen en conceptthema's en conceptcriteria
	Beleidsconsultatie ambtelijke begeleidingsgroep		Vaststellen beleidsdoelen en conceptthema's en conceptcriteria
	Marktconsultatie petit comité	Consulteren beleidsdoelen en conceptthema's en conceptcriteria	
	Marktconsultatie	Consulteren beleidsdoelen en conceptthema's en conceptcriteria	
	Ambtelijke begeleidingsgroep		Definitief vaststellen beleidsdoelen, thema's en criteria
UITWERKING	Beleidsdirecteuren Voedselbrief		Definitief vaststellen beleidsdoelen, thema's en criteria
	RWS	Thema's en criteria vertalen naar criteriadocument en kennisdossiers voor PIANOo	
		Juridische check	
	ICIA	Vaststellen criteriadocument en kennisdossiers	
	PIANOo	Publiceren op PIANOo	

15. Voorstel voor een Prestatieladder Eerlijke Handel

De prestatieladder MVI-Catering Eerlijke Handel – die deel uitmaakt van de herziene MVI-criteria voor catering 2017 – bestaat uit drie ambitieniveaus. Overheidsdiensten kiezen een ambitieniveau waarop ze de aanbesteding van de catering uitvragen of scoren cateraars hoger op de gunningscriteria voor een hoger niveau dat cateraars aantoonbaar halen. Cateraars tonen in hun offerte aan of en hoe ze aan het gevraagde niveau gaan voldoen.

Achtergrond: herziene criteria Europese Unie

De criteria zijn in EU-verband op een andere manier opgesteld. Voor een aantal productgroepen worden inhoudelijke thema's/criteria benoemd waaraan moet worden voldaan. Het bewijs hiervoor moet worden geleverd via certificering. Voorbeelden die worden genoemd zijn UTZ, Rainforest Alliance enz. Ook wordt gewerkt met een basisniveau en een zogeheten *comprehensive* niveau. Het verschil zit hem in het aantal producten dat aan de criteria moet voldoen: 10-30% van de inkoop op basisniveau, 30-70% op *comprehensive* niveau.

EU-criteria fairly traded products

Points shall be awarded proportionally to tenders in which more than X%1) of the total purchases of each of the following products: coffee, tea, chocolate (cocoa), sugar and bananas, [of: food and drinks] have been produced and traded meeting the requirements of a certification scheme for fair trade that requires a minimum content of certified product of 90% and that is based on multi-stakeholder organizations with a broad membership and addresses international fairtrade standards including working conditions for production in accordance with ILO, sustainable trade and pricing.

Achtergrond: Britse criteria

In het Verenigd Koninkrijk schrijft de overheid een aantal thema's dwingender voor dan de EU, ook ten opzichte van Nederland. Zo is het bijvoorbeeld verplicht om in bedrijfskantines van de overheid twee keer per week vis aan te bieden, lokale producten te gebruiken, een vegetarische maaltijd aan te bieden, geen zout gebruiken bij het koken van aardappelen en geen zout op tafel te zetten. Van een dessert moet 50% van de inhoud gebaseerd zijn op fruit en een portie fruit moet goedkoper zijn dan een portie warm of koud dessert.

Alle palmolie en palmolie houdende producten moeten voldoen aan de criteria van de RSPO. De mogelijkheid bestaat om daar met andere verificatieschema's aan te voldoen.

In het Verenigd Koninkrijk is fair trade een vrijwillig criterium, waarvoor ook weer certificering wordt geëist: "compliance with the conditions can be met by certification to Fair Trade, Rainforest Alliance or similar".

Alles overwegende en aansluitend bij de EU-criteria en de IMVO-convenanten worden de volgende niveaus en criteria voorgesteld:

Ambitieniveau basis/brons

Startpunt voor dit niveau zijn het huidige criteriadocument en de criteria van de EU. Daarin worden geen eisen gesteld aan eerlijke handel. Er zijn een aantal 'keurmerken' voor eerlijke handel (Utz Certified, Rainforest Alliance en Fairtrade) die cateraars mogen gebruiken om aan te tonen dat ze voldoen aan de eisen van bestrijdingsmiddelengebruik.

- 1) Voor koffie thee, chocolade, suiker, bananen, ander tropisch fruit en groenten van buiten Europa geldt dat de ingekochte producten voldoen aan de eisen die worden gesteld in certificatieschema's voor fairtrade-producten – met een minimale dekking van 90% van de producten binnen het schema – dat is gebaseerd op multi-stakeholderorganisaties, een breed lidmaatschap en uitgaat van de condities van internationale eerlijke handel, inclusief arbeid-omstandigheden en zonder dat er kinderarbeid aan te pas is gekomen, benoemd in ILO, duurzame handel, eerlijke prijzen en leefbaar loon.
- 2) Voor samengestelde producten en dierlijke voedselproducten (geproduceerd) met palmolie, soja en cacao geldt dat ze voldoen aan *De verklaring van Amsterdam voor 100% ontbossingsvrije palmolie, soja en cacao*. Dat betekent minimaal dat voedselproducten geproduceerd zijn met:
 - a. duurzame en ontbossingsvrije palmolie (gecertificeerde RSPO, ISCC of gelijkwaardig),
 - b. duurzame en ontbossingsvrije soja (Proforest, RTRS of gelijkwaardig),
 - c. duurzame en ontbossingsvrije cacao (...).

Ambitieniveau zilver

Dit niveau is hetzelfde als het niveau hierboven (basis/brons), maar met daarbij een jaarlijkse due diligence voor één specifieke productgroep van niet-samengestelde producten.

De cateraar voert jaarlijks een due diligence uit – zoals bedoeld in de IMVO-convenanten – voor een van de categorieën koffie, thee, chocolade, suiker, bananen, ander tropisch fruit en groenten van buiten Europa, aan de hand van een (beschikbaar te stellen) stappenplan. De due diligence vindt plaats op basis van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (zie bijlage 11) en aan de hand van een eenvoudige risicoanalyse voor de te kiezen producten.

Ambitieniveau goud

Dit niveau is hetzelfde als ambitieniveau zilver, plus een jaarlijkse due diligence voor één specifieke productgroep vansomengestelde producten.

De cateraar voert jaarlijks een due diligence uit – zoals bedoeld in de IMVO-convenanten – voor een van de categorieën samengestelde producten, inclusief vlees, kip, ei en zuivel, die geproduceerd zijn met soja of palmolie of een andere risicovolle grondstof en aan de hand van een (beschikbaar te stellen) stappenplan. De due diligence vindt plaats op basis van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (zie bijlage 11) en aan de hand van een eenvoudige risicoanalyse voor de te kiezen producten.

